

HUVUD-ARTIKLAR

- Reseberättelse Kinnekulle
- Skog och historia

I DET HÄR NUMRET:

Reseberättelse Kinnekulle	2-3
Skog och historia Tranås	4
Skog och historia Aneby	5
Äventyr i skogen	6

Höglandets Fornminnesförening

Vi är snart inne i lågsäsong när det gäller föreningens arbete utomhus. När snön kommer kan inte våra medlemmar som kartlägger socknarna i Aneby kommun samt Flisby socken vara verksamma. Inte heller kan vi besöka och se till våra fornlämningar som vi vårdar.

Då finns det tid till att läsa de böcker en del av er har lånat; kanske någon tycker det kan vara roligt att skriva ihop ett referat till denna tidning! Det finns också möjlighet att låna fler böcker. Böckerna finns hos Michael o Anna och eftersom Michael besöker både Aneby och Tenhult/Jönköping rätt ofta kan böcker som beställs i förväg avhämtas där också. Böckerna gör ingen nytta i föreningens bokhylla!

Eftersom både vår ordförande Bertil och vår sekreterare Greta har drabbats av långvarig sjukdom så behöver föreningen både tillskott till styrelsen och till aktivt arbete. Som det nu är sköts föreningen av några få personer och det är inte hållbart i längden. Vi har haft ca 9 styrelsemöten, två medlemsmöten och ett årsmöte genomsnittligt per år. Antalet styrelsemöten kanske kan diskuteras eftersom det mesta av föreningens arbete sker vid sidan om styrelsearbetet. Är det nu någon som du känner som du tror skulle vilja vara med i föreningsarbetet – eller om du själv vill det, så hör av dej till någon i styrelsen som du känner.

Till detta nummer har vi fått

vår reseledare, Gunnel Granmo, att skriva en mer utförlig text om vår resa i västerled, eftersom vår egen artikel kom till i all hast och saknade en del fakta och nu har vi också fått bilder från resan av Gunnels son Anders.

Dessutom har vi tre texter om vårt arbete i skogen, se sidorna 4-6. Du kan också vara med då vi nyligen fått besked att vi kan fortsätta med inventeringarna under 2012 också.

Avslutningsvis kan vi nämna vårt föreningsmöte i Bälaryd. Vi lånade ut 16 böcker, något som aldrig hänt innan. Göran Engström pratade bland annat om Fallosstenen och en guldbrakteat man hittade i kommunen under tidigt 1900-tal.

Redaktionen

En påminnelse till alla flyttfåglar: När ni får ändrad adress, telefon eller e-postadress så vill föreningen få ändringen också. Det är synd om vi skulle hugga i sten med Ristningar.....

Ordförande har ordet

Sommaren har nu övergått till ”den vår de svage kalla höst” (Karlfelt). Än så länge har det dock inte fallit ett snökorn här, vilket i synnerhet gläder min hustru Greta som kämpar med sin nya racerbil av märket Rollator efter operation av avbruten lårbenshals.

Liksom naturen skiftar så

måste också en förening skifta utseende och ibland byta ut styrelse-medlemmar. Självt har jag varit ordförande sen starten 2003 och ”var ren gammal då” (Runeberg) och jag vill nu ha en efterträdare, liksom Greta som har ett cancerspöke hängande över sig och redan börjat trappa ner. Så Kära Medlemmar: HOP-

PA IN och ta något uppdrag, stort som smått, och hjälp till med att hitta nya medlemmar. Det finns säkert många som kan tänka sig att gå med i föreningen men som drar sig för att ta kontakten själva.

Bertil

Reseberättelse Kinnekulle

”Brytningstiden mellan asatro och kristendom på tusentalet fick vi se konkret dokumenterad i Källby hallar, två höga stenar som står nära varandra på Kinnekulles sydsida.”

Fornminnesföreningens resa till Kinnekulle-trakten 13-14 augusti blev som en vandring genom tre årtusenden. Ni som inte var med – följ med i tanken! Hoppas Ni inspireras till att ta turen med familj och vänner nästa sommar, och Ni som var med - upplev åter den fina gemenskap vi hade. För Anders och mig känns det minnesvärt att det blev sista veckan för vår 17-åriga labrador Josef, som följde med i bilen.

Hällristningarna i Flyhov, inte långt från Husaby kyrka förde oss till tiden ca 1500-1000 före Kristus. Området är mindre än det vi guidades på i Norrköping i juni, men motiven är de samma: gåtfulla stilerade bilder av bland annat människor, skepp djur och fotsulor. Deras innebörd kan man bara spekulera över. Men att de haft en kultisk betydelse, främst för fruktbarhetskulten, är en vanlig tolkning.

Askeberga stenmonument vid Tidan, det sista gemensamma besöksmålet vi hade på söndagen var inte mindre gåtfullt. 24 klumpformade stenar, ca 2 meter höga, står uppställda i en 55 meter lång och 18 meter bred oval. Monumentet benämns oftast skeppssättning och är i så fall landets största efter Ales stenar på Österlen. Ibland kallas det istället för en domarring, men enligt professor Dick Harrisson är ingendera

benämningen korrekt. Kvar finns gåtfullheten. När reses stenarna, och varifrån hämtades de? En gissning är att det skedde under Vendeltiden, men vilket syfte kan det oerhörda arbetet att forsla fram och resa dessa jättestenar ha haft? Att det förmodligen hade med förkristen kult att göra pekar den gamla benämningen ”Rane stenar” på. Rane var ett av många namn på guden Oden, och dyrkan av Oden tycks ha varit framträdande i trakten. Det visar namnet Odensåker på, detta återfinns på andra sidan sjön Östern, tidigare troligare kallad Odens sjö. Vid Flistads kyrka i samma område beskådade vi också en jättegravhög, i gammal folktradition länge kallad Kung Ranes hög, från järnåldern. Graven ligger på själva kyrkogården, man kände en vördnadsfull rysning utmed ryggraden när man vandrade runt högen och framförallt mellan stenarna i Askeberga. Hur tänkte och kände de människor som forslat fram dessa jättestenar för mer än tusen år sedan? Tänk om stenar kunde tala!

Vendeltiden föregick ju vikingatiden, och ett vikingaskepp fick vi faktiskt se, visserligen bara en nutida kopia, av det norska Gokstadsskeppet från 900-talet. Olof Skötkonungs temperamentsfulla mor Sigrid Storråda har fått ge namn åt skeppet vid Vänerns strand, inte långt från Västerplana kyrka. Utanför

det planerade programmet tog vi en avstickare för att titta på skeppet, men det var försvunnet för en långtur med turister. Men efter två minuter dök det förgyllda drakhuvudet upp, alldeles lagom för oss att plocka fram kameran. Tyvärr körs skeppet ibland med diesel – vad hade Sigrid Storråda sagt om detta?

Brytningstiden mellan asatro och kristendom på tusentalet fick vi se konkret dokumenterad i Källby hallar, två höga stenar som står nära varandra på Kinnekulles sydsida. Den större är hednisk, med en bild av en fjäderprydd man med bälte om livet – kanske guden Tor. Den andra stenen är kristen och har ett stort kors.

Kinnekulle-trakten är känd för sina många medeltida kyrkor, av vilka Husaby är den mest berömda. Det väldiga tornet från tusentalet är inspirerat av de tyska kejsarnas katedraler i Rhenlandet. Olof Skötkonung, Sveriges förste kristne kung, som enligt traditionen lät döpa sig i en källa i närheten, gjorde Husaby till Sveriges första biskopskyrka. Det fick vi berättat genom en instruktiv elektronisk guidning inne i kyrkan, som hade genuin medeltidsprägel med bland annat bevarat korskrank och en Mariaskulptur i naturlig storlek, skuren ur ett enda stort ekstycke. Sveriges äldsta möbel, en biskopsstol från 1200-talet såg vi också i ko- ret.

En lika intressant kyrka är Forshem, omnämnd i Jan Guillous böcker om Arn. Som enda kyrka i norden är den helgad åt den heliga graven i Jerusalem. Detta står omtalat i en latinsk inskrift på en av de sex stenrelieferna från 1100-talet på kyrkans utsida. Den mest berömda är en bild som visar själva kyrkobyggandet: en skäggig vikingalik man hugger till en sten till den kyrka som står vid hans fötter, medan en skägglös Kristus i mitten välsignar kyrkan och tar emot en nattvardskalk. Kanske har byggmästaren här huggit sitt självporträtt!

I Forshem finns flera så kallade liljestenar, något som är unikt för denna del av Sverige. Liljestenarna kan vara meterhöga, de står på kyrkogårdarna eller mot väggarna i kyrkans inre. De har konstfulla mönster, uthuggna i sten, med motiv som påminner om liknande i mellanöstern. Man ser en stiliserad trappa, som också kan tolkas som Golgata kulle, med grenar som spirar uppåt – en symbol för det eviga livet.

Men såg vi då inget mera än sådant som hade med förkristen och kristen kult att göra? Jodå. I Odensåker fick vi en intressant guidning i en gammal bebyggelse, tex klockarbostället, som stått kvar på samma plats sedan 1600-talet. - Och vi besökte Lasses grotta högt uppe på Kinnekulles sydvästra sluttning. Efter en rätt svettig promenad nådde vi upp till den grotta, byggd som en stenbackstuga, där jägaren Lars Eriksson bodde med sin hustru i 30 år i slutet av 1800-talet.

Och sist men inte minst: Falkängen! Det är en by med 8 hus utmed en pittoresk bygata i Hällekis samhälle på Kinnekulles norra sluttning. I varje hus hade hantverkare sina verkstäder och butiker medan baksidan och övervåningen disponerades av vandrarhemmet där vi bodde. Miljön är mysig och rummen utmärkta, med hotellstandard, men utan hotellpriser. Men för hundra år sedan var livet annorlunda där. Husen byggdes som bostäder för kalkbrukets arbetare, och i varje hus bodde åtta familjer. Liv och rörelse, men säkert också trångboddhet, sjukdomar och annan nöd.

Så fick vi på vår tvådagarsresa uppleva nedslag från tre årtusenden, alltifrån hällristningarnas gåtfulla figurer till Falkängens lum-

miga trädgårdar. Nu får minnena av våra upplevelser lysa upp dimma och höstmörker.

Gunnel Granmo

Askeberga skeppssättning eller....

Relief från Forshems kyrka

Skog och Historia, Tranås

”Sedan var det bara att börja knacka in text på skyltarna i Ove´s källare.”

Då vi i Tranås-gruppen inventerade i Säby fick vi av Ivar Adolfsson ett 50-tal skyltar som han hade liggandes i sin ladugård som av olika anledningar inte blivit uppsatta. Det var i samband med den förträffliga boken Aggas till Öken om torpen i Säby som gavs ut 1978. En studiecirkel i torpinventering gjordes och 350 torpskyltar sattes ut.

Så i samband med att vi inventerade Säby så passade vi på att sätta ut de skyltar vi fått av Ivar. Men en del fattades så vi tog kontakt med Hembygdsföreningen om att eventuellt köpa och tillverka nya skyltar. Men de var bara intresserade om vi kunde finna en sponsor vilket inte är så lätt i dessa dagar.

Så vi tog saken i egna händer. Ove Rubensson köpte bokstavsstämplar. På skrotupplaget hittade vi fina nya aluminiumstolpar för en billig penning. Sedan var det bara att börja knacka in text på skyltarna i Ove´s källare. Vi har gjort ett 30 tal men har nog lika många kvar att tillverka.

Det är inte bara torp och gårdar vi skyltat, utan även Galgbacken som låg 500 m väster Fiskarehemmet samt Säbydals station.

På bilden ses Jan Axelsson i full färd med en skylt vid Gården Skinnarp som brann ner 1978. Det var andra gången gården drabbades av detta öde. Förra gången var 1568 då danskarna under Daniel Rantzau härjade i

Säby och brände ner 63 gårdar då hären låg stilla från den 26 till den 31 Januari för att vila ut efter att ha gått på den nyfrusna sjön Sommen. Då sjönk även 2 kanoner samt 2 vagnar, kanonerna bärgades dagen efter.

Den andra bilden är från Vriggebo Kvarn, en av de 7 kvarnar som fanns i Svartån mellan Säbysjön och Sommen.

Att tänka på är att i dag räknas en gårds- och torpruin också som fornlämning eftersom de varit varaktigt ur bruk i mer än 100 år.

Håkan Rosén

Stolpe för Skinnarps gård

Vriggebo kvarn

Skog och Historia, Aneby

Under våren och hösten har inventering och granskning av fornlämningar genomförts i Frinnaryd, Askeryd och Flisby socknar. Fem av föreningens medlemmar har deltagit under inventeringsdagarna och under granskningsdagarna tillsammans med arkeolog Linnea Kallerskog.

Några intressanta ”fynd” från Frinnaryds Socken: En väghållningssten vid en äldre landsväg upptäcktes av Greta. Ett stort område med odlingsrösen i närheten av Östenstorp, c:a 400 rösen från olika tidsåldrar har också hittats. Vid Rallens såg finns gamla dammvallar efter kvarnar och sågverksamhet markerade på Norra Vedbo-kartan från 1682. En kolningsgrop hittades vid eljusspåret utanför Frinnaryds samhälle. Flera torplämning-

ar har påträffats, vilka har kontrollerats och registrerats.

Askeryds socken: På en bergsknalle vid Hulu har påträffats ett 20-tals skålgropar. Här finns ett stort område med odlingsrösen i närheten. Gammal kvarnverksamhet vid Edhult och Forsen, som även haft sågverksamhet, finns markerade på Norra Vedbo-kartan. Många torp har påträffats och registrerats.

Flisby socken: Här har inventering och granskning påbörjats på Knutstorps marker. En vägslinga med många intressanta fornlämningar: kolbottnar efter både resmilor och liggmilor, tegelugn, potatisgropar, lergropar och hus- och torpgrunder. Vid den mytomspunna Bolsjön finns en

holme som tillkommit under tidig medeltid. Även hålvägar med mera påträffades. Området är mycket vackert, trolskt och kuperat. Vår mycket kunnige inventerare Bertil Wärnberg förevisade oss dessa platser helt suveränt.

Samarbetet med Länsmuseets arkeolog Linnea Kallerskog har varit mycket bra och har förmedlat viktig kunskap till oss vilket underlättat inventeringsarbetet.

Att småländska höglandet ruvar på många oupptäckta fornlämningar råder inget tvivel om - det vittnar inte minst årets inventering om.

Hans Forssander

”Gretas” väghållningssten i Frinnaryd

Höglandets

Fornminnesförening

c/o Bertil Johansson

V Strandvägen 11

578 33 ANEBY

Telefon: 0380-207 07

(Ordförande Bertil Johansson)

Redaktion:

Michael Wallin

Lars Ljungberg

E-post:

nyhet@fornminne-hogland.se

Vi finns på webben, besök oss på:

<http://www.fornminne-hogland.se>

Webbansvarig: Lars Ljungberg

Den djupa fångstgropen fungerade!

Äventyr i skogen

Vi som jobbar i projektet Skog och Historia har under året hemsökt Askeryd, Frinnaryd och Flisby socknar. I ett område som kallas Allmänningen i Frinnaryd hittade vi en kolarkoja, en stor kolbotten, en mycket djup fångstgrop samt väghållningsstenar varav en i trä. Vi tog då kontakt med hembygdsföreningen i Frinnaryd för att höra om de kunde tänka sig att sätta upp hänvisningsskyltar till de olika objekten och det resulterade i att Hasse/Bertil/Greta och Gretas rollator sammanträffade med ordförande Elisabeth Ganestål, Allan Ganestål och Allans rullstol samt Lars-Åke Davidsson som hade ordnat fina stolpar med metallskyltar, som grabbarna slog ner på lagom hänvisningsavstånd. Efter väl förrättat värv blev det härlig fika mitt i naturen. Länsantikvariern och vår underbara arkeolog Linnea Kallerskog har inspekterat allt och var imponerade. Om dessa fynd finns för övrigt att läsa i "Hembygder" Nr 3/2011.

Greta

På äventyr i skogen!